

55-річчя інституту, де готують першого вчителя: історія та роздуми

Бердянський державний педагогічний університет є провідним вищим навчальним закладом IV рівня акредитації, культурним та інтелектуальним центром Північного Приазов'я. У структурі університету – 3 інститути, 5 факультетів та економіко-гуманітарний коледж, у яких за різними формами навчання здобувають освіту близько 6 тисяч студентів. Навчальний процес в університеті забезпечують 330 викладачів, серед яких 30 докторів наук, професорів, 187 кандидатів наук, доцентів. З 2010 року Бердянський державний педагогічний університет уперше в його історії очолила жінка – доктор філологічних наук, професор, дійсний член Української академії наук, заслужений працівник освіти України – Зарва Вікторія Анатоліївна.

У Бердянському державному педагогічному університеті успішно функціонує аспірантура, у якій здійснюється підготовка з 17 спеціальностей 7 наукових галузей. З 2011 року функціонує докторантура, у якій готують фахівців вищої кваліфікації з наукових спеціальностей: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти; 10.01.05 – порівняльне літературознавство, а з 2013 року – 13.00.02 – теорія і методика навчання (фізика).

Уперше в історії нашого навчального закладу у 2011 році відкрита, а в 2013 році пройшла перереєстрацію спеціалізована вчена рада К 18.092.01 з правом прийняття до розгляду та проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальностями: 13.00.02 "Теорія та методика навчання (фізика)", 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти".

У 2012 році Бердянський державний педагогічний університет відзначив три ювілеї – 140-річчя Бердянської чоловічої гімназії, 80-річчя Бердянського державного інституту соціального виховання (державного педагогічного інституту), 10-річчя Бердянського державного педагогічного університету.

У вересні 2014 року виповнюється 55 років відтоді, як у Бердянському державному педагогічному університеті розпочато підготовку майбутніх учителів початкової школи з вищою освітою.

Напередодні цієї ювілейної дати відбулася розмова головного редактора журналу "Початкова школа" **Алли Максимівни ЛУК'ЯНЕЦЬ** з директором Інституту психолого-педагогічної освіти та мистецтв (саме в цьому структурному підрозділі нині здійснюється підготовка майбутніх учителів для початкової школи), доктором педагогічних наук, професором, членом редакційної колегії журналу "Початкова школа", знаною дослідницею в галузі теорії та методики професійної освіти **Людилою Вікторівною КОВАЛЬ**, яка розповіла про історію розвитку й поділилася подальшими планами Інституту.

– *Людило Вікторівно, Ви спеціально займалися вивченням тенденцій розвитку професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні, тож розкрийте, будь ласка, особливості започаткування системи такої підготовки загалом та у Вашому університеті зокрема.*

– Що стосується мого докторського дисертаційного дослідження, то в ньому безпосередньо здійснюється ретроспективний аналіз системи підготовки вчителів у вищій педагогічній школі України, починаючи з 1956 року. До цього часу підготовка таких фахівців відбувалася на базі педагогічних училищ. Саме період 60-х років ХХ ст. характеризувався піднесенням активної наукової думки щодо розвитку пізнавальних можливостей молодших школярів. Так, почалися фундаментальні психолого-педагогічні дослідження (Л.Занков, Д.Ельконін, В.Давидов, Н.Менчинська, Г.Костюк, В.Репкін та ін.), які вимагали змін у початковій школі. Проте кадровий склад педагогів був недостатньо підготовленим до такого реформування. Тому в Україні були створені з 1956–1957 н. р. перші факультети підготовки вчителів початкових класів у п'яти

педагогічних інститутах: Київському, Вінницькому, Бердичівському, Ізмаїльському, Глухівському.

У Бердянському державному педагогічному інституті факультет підготовки вчителів початкових класів починає своє функціонування з 1959 року. 55-річний шлях розвитку дає підстави стверджувати, що ми маємо глибоке коріння, славетні традиції, великий творчий і науковий потенціал.

– *Розкрийте детальніше Ваші слова про глибоке коріння. Чому сьогодні факультет, де готують першого вчителя, називається Інститутом психолого-педагогічної освіти та мистецтв?*

– Якщо говорити відверто про історичні витоки Інституту психолого-педагогічної освіти та мистецтв, то вони сягають 1959 року, тобто того часу, коли було розпочато підготовку майбутніх учителів початкових класів. Починаючи з 1964–1965 н. р., майбутні фахівці вже мали можливість разом з основною спеціальністю отримати додаткові: "Музика і спів", "Образотворче мистецтво". У 1988 році зроблено перший набір студентів, які здобували кваліфікації вчителя початкової школи та фізичного виховання.

Підготовка зазначених фахівців здійснювалася тривалий час, а факультет мав незмінну назву: "підготовки вчителів початкових класів".

Звичайно, життя вимагало подальшого поступу. На початку 2000-х років у вищій школі почалися кардинальні зміни, пов'язані з Європейським вектором розвитку національної системи освіти. Бердянський державний педагогічний інститут перебував у центрі освітніх інновацій і спільними зусиллями колективу перетворився в університет. Необхідно було відкривати нові спеціальності, тому успішно відбулося ліцензування "Музичного мистецтва" і "Хореографії", які в свою чергу ставали основою для створення нових факультетів.

Факультет підготовки вчителів початкових класів продовжував своє успішне функціонування, але вже без додаткових мистецьких спеціальностей.

Час минав, змінилося керівництво університету, ректором стала доктор філологічних наук, професор В.Зарва, яка зростала разом з колективом, добре знала його проблеми й тому всіляко сприяла структурним змінам нашого вишу. Завдяки зусиллям, яких докладає Вікторія Анатоліївна, в університеті значно активізувалася наукова та міжнародна діяльність. Вона власним прикладом стимулює викладачів та студентів до змін, які пов'язані з євроінтеграційними процесами.

У 2010 р., у зв'язку з демографічною кризою, контингенту студентів мистецьких спеціальностей було недостатньо для існування окремого факультету, тоді й виникла прогресивна ідея – створити Інститут психолого-педагогічної освіти та мистецтв на базі факультету підготовки вчителів початкової школи з метою якісної організації навчально-виховного процесу.

Нам вдалося відкрити нову спеціальність "Практична психологія", що дозволило здійснювати підготовку фахівців за подвійною спеціальністю "Початкова освіта" та "Практична психологія", яка на сучасному етапі активно користується попитом на ринку праці в Запорізькій та сусідніх областях.

Погодьтеся, що професія вчителя початкової школи завжди залишається поза модою і політикою, на фахівців існує попит у суспільстві. Про це свідчить той факт, що навіть за результатами останньої акредитації (2013 р.) БДПУ звернувся до Міністерства з пропозицією про збільшення ліцензованого обсягу щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи.

– Останнім часом особливої уваги надають якості підготовки фахівців. Як ця проблема вирішується у Вашому інституті?

– Переконана, що високий рівень професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи забезпечується завдяки кільком факторам. П о - п е р ш е, майже три десятиріччя факультетом підготовки вчителів початкових класів Бердянського державного педагогічного інституту керували справжні професіонали (Т.Потоцька, Л.Коваль, І.Барбашова, А.Крамаренко), які пройшли шлях зростання від його випускника до вчителя, а потім кандидата наук, доцента або доктора наук, професора. П о - д р у г е, майже 70% викладачів, які мають наукові ступені і звання, – справжні патріоти, також випускники

нашого факультету. Серед них кандидати педагогічних наук, доценти – О.Шиман, О.Голуб, Л.Чемоніна, О.Малицька, І.Шумілова, А.Омельченко, К.Степанюк, В.Бурназова та ін.; кандидати психологічних наук, доценти – І.Черезова, М.Кідалова, М.Дорошенко, Н.Жук та ін., кандидат філологічних наук, доцент Л. Попова та ін.

Підсумовуючи питання про якість підготовки фахівців, слід зазначити, що де б я не була, чи то на сході, заході, в центрі або на півдні нашої країни, завжди чую тільки схвальні відгуки про випускників факультету. Так було під час проведення Всеукраїнського конкурсу "Учитель року", на зустрічах з методистами з початкової освіти різних областей України, на Всеукраїнських науково-практичних конференціях тощо. Завжди знайдеться людина, яка підійде й скаже тепле слово про вчительку, яка закінчила наш маленький провінційний ВНЗ.

Звичайно, периферійні навчальні заклади перебувають в умовах жорсткої конкуренції, а це – великий стимул для постійного розвитку, що також впливає на якість підготовки майбутніх педагогів.

Упевнена, що наведені факти реально засвідчують якісну підготовку наших випускників, хоча розумію, що моя відповідь мала б спиратися на конкретні дані про виконання ліцензійних вимог. У цьому контексті хочу зауважити, що для мене, крім правил і приписів, особистим і професійним кредо є будь-яка можливість доторкнутися до людської душі, знайти переконливі слова, які піднімають престиж професії першого вчителя та дозволяють усвідомлювати, що він є носієм загальнолюдської культури й моралі.

– Так, Людмилу Вікторівно, Ваші аргументи переконливі. Не важко пригадати й багатьох учителів початкових класів, випускників БДПУ, які успішно працюють у школах м. Києва.

Як правило, історію створюють люди. Хто стояв біля витоків Вашого факультету?

– Насамперед хочу згадати про ветеранів (І.Семенов, Б.Прайсман, В.Демиденко, В.Чайковський, Д.Клименченко, М.Сердюк, К.Петрова, Л.Пятенко, В.Єпішов та ін.), які доклали чимало зусиль для підняття престижу нашого факультету (тепер інституту) в межах регіону та й України в цілому. Через роки колектив усе більше усвідомлює їхню значущість у розбудові професійної початкової освіти. Це були справжні професіонали, інтелігенти, просто добродіючі люди, які не лише вчили правильно проводити й аналізувати лекції, практичні й лабораторні заняття, організувати індивідуальне консультування студентів, керувати написанням курсових і дипломних робіт тощо, а й власним прикладом виховували молодь. Велика шана, світла пам'ять та низький уклін нашим фундаторам.

Слова ширшої подяки в ці ювілейні дні хочеться сказати старшим колегам, які перебувають на заслуженому відпочинку (Т.Потоцькій, Т.Мандрикіній, Л.Вержиковській, В.Жилякову, К.Романенко, Н.Белік та ін.), але й сьогодні допомагають порадами добрим словом, завжди готові щедро поділитися життєвим досвідом і професійною майстерністю.

З цього приводу хочу згадати слова славетного оратора Давнього Риму – Цицерона: "Нам дароване коротке життя, але пам'ять про добродійність вічна".

— Людмила Вікторівно, як фахівець і керівник, який чимало років професійного життя присвятив підготовці майбутніх учителів початкової школи в Бердянському державному педагогічному університеті, охарактеризуйте, будь ласка, здобутки Ваших викладачів, пов'язані з цією галуззю.

— Мені здається, що це найважче питання, оскільки є про що говорити, чим пишатися, але є й проблеми, над якими треба працювати.

Серед здобутків, у першу чергу, хочу відзначити тісну співпрацю колективу інституту з провідними науковцями та кращими педагогічними навчальними закладами України. Викладачі Т.Потоцька, Л.Вержиковська, І.Барбашова, Л.Коваль, І.Черезова, А.Омельченко, О.Шиман та ін. пройшли наукову школу відомих українських учених — О.Савченко, М.Вашуленка, В.Демиденка, Л.Масол, С.Максименка, В.Моляка, М.Жалдака, Т.Сушенко та ін.

Протягом десятиріч кафедра початкової освіти та кафедра педагогіки підтримують дієвий науковий зв'язок з лабораторією початкової освіти Національної Академії педагогічних наук України, з провідними українськими вченими з різних навчальних закладів України. Серед найбільш вагомих напрацювань є написання підручника "Методика навчання математики: теорія і практика" (автори Л.Коваль, С.Скворцова), а також видання колективних монографій "Інноваційний потенціал вищої педагогічної освіти" (Л.Коваль, Н.Глузман, Л.Петухова, М.Марусинець), "Сучасні проблеми виховання учнів шкіл-інтернатів: теорія і практика" (О.Голуб, О.Горошнікова, Л.Бернадська, А.Толкачова, Ю.Підборський та ін.). Знаковим для нашого Інституту є спеціальний випуск наукових праць "Сучасна початкова освіта: вектори розвитку", присвячений ювілею доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України Олександри Яківни Савченко.

У цьому ж контексті хочу наголосити й на визнанні наших науковців, які неодноразово запрошуються опонентами на захистах докторських і кандидатських дисертацій у спеціалізованих учених радах України, зокрема доктор педагогічних наук, професор Л.Коваль; кандидати педагогічних наук, доценти О.Голуб, А.Крамаренко, О.Шиман, Л.Ярошук та ін.

Відвідуючи різні вітчизняні педагогічні навчальні заклади, маю можливість порівняти результати наукових та методичних досліджень викладачів. Відзначаю, що останнім часом наші фахівці, які безпосередньо переймаються проблемами підготовки майбутніх учителів початкової школи, створили чимало навчальних посібників з грифом Міністерства освіти та науки України. Так, за останні 5 років видані такі навчальні та навчально-методичні посібники: Барбашова І.А. Загальні основи педагогіки : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] (2011 р.), Дидактика : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] (2011 р.); Коваль Л.В. Сучасні навчальні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. [для студ. пед. навч. закл.] (2006 р.), Практикум з методики навчання математики в початковій школі (1 клас) : навч.-метод. посіб. (2013 р.); Крамаренко А.М. Методика трудового навчання та художньої праці : навч. посіб. (2011 р.), Методика викладання освітньої галузі "Людина і світ" : навч. посіб. (2010 р.),

Сучасні технології ознайомлення молодших школярів з об'єктами природи : навч. посіб. (2012 р.); Малицька О.В. Методика викладання образотворчого мистецтва: теорія та практика : навч.-метод. посіб. (2013 р.); Степанюк К.І. Технологія проектування в початковій школі : навч. посіб. (2012); Ткачова Н.П. Методика музичного виховання : навч.-метод. посіб. (2013 р.); Шаповалова Т.Г. Методика навчання валеології, основ здоров'я та безпеки життєдіяльності в початковій школі : навч.-метод. посіб. (2014 р.); Шиман О.І. Використання сучасних інформаційних технологій : навч.-метод. посіб. (2012 р.); Ярошук Л.Г. Основи педагогічних вимірювань та моніторингу якості освіти : навч. посіб. (2010 р.), Методика виховної роботи : навч. посіб. (2012 р.) та ін.

Визнанням високого професійного рівня викладачів Інституту психолого-педагогічної освіти та мистецтв стало доручення Міністерства освіти і науки України проводити на його базі впродовж трьох років (з 2007 по 2010 рр.) II тур Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності "Початкова освіта".

Завершуючи відповідь на Ваше питання, хочу наголосити, що серед численних нагород за багаторічну плідну працю професорсько-викладацького колективу найбільш значущими є Почесна грамота Міністерства освіти і науки України (2009 р.) та Почесна грамота Національної академії педагогічних наук України (2012 р.) за вагомий внесок у підготовку вчителів для початкових шкіл України.

— Як свідчить статистика, нині вітчизняні вищі мають неабиякі проблеми з контингентом студентів, що ставить під загрозу навіть їх існування. Чи вплинула демографічна криза на вибір професії першого вчителя випускниками шкіл Вашого регіону?

— Безумовно, демографічна проблема існує, але в університеті наш інститут залишається найбільшим структурним підрозділом. Сьогодні тут навчаються 650 студентів денної й 1200 заочної форм навчання. Основу такого контингенту становлять студенти спеціальності "Початкова освіта". Два останні роки нам дається не просто виконувати ліцензійні вимоги, а й мати конкурс на заочне відділення (близько 2 осіб на місце). В основному серед тих, хто бажає в нас навчатися — випускники училищ і коледжів Запорізької, Донецької і Дніпропетровської областей (з названими навчальними закладами нас також об'єднує багаторічна тісна співпраця). Відзначаємо, після закінчення університету наші випускники, як правило, повертаються працювати додому, переважно в сільську місцевість. За останні 3 роки маємо 100% працевлаштування.

— Сьогодні важко знайти такі колективи університетів, де б не усвідомлювали, що студент — це те найважливіше, заради чого ВНЗ працює та вдосконалюється. Як живеться у Вашій студентській родині? Які традиції підтримуються в інституті?

— Звичайно ж, ми пишаємося нашими студентами, які не лише добре навчаються, а й активно займаються художньою самодіяльною творчістю, спортом. На базі нашого інституту функціонують такі колективи: народний фольклорний ансамбль "Хуртовина" (керівник — І.Пашенко), народний оркестр народних інструментів (керів-

ник – Ю.Смаковський), народний інструментальний ансамбль "Барвисті музики" (керівник – П.Косенко), вокальний ансамбль "Феєрія" (керівник – О.Матвеева), народний ансамбль естрадного танцю "МарЛен" (керівник – О.Мартиненко), народний ансамбль народного танцю "Калина" (Р.Павленко), ансамбль спортивного бального танцю (керівник – І.Бойко) тощо. Студенти неодноразово виборювали призові місця на різноманітних всеукраїнських та міжнародних мистецьких фестивалях і конкурсах, зокрема Г.Веренько в Міжнародному конкурсі мистецтв "Ліптовська сніжинка" (Словаччина, 2013 р.) отримала Диплом І ступеня в номінації "Інструментальне виконання"; народний ансамбль естрадного танцю "МарЛен" удостоєний гран-прі Х Міжнародного фестивалю-конкурсу "Адміралтейская капель" (Росія, 2012 р.) та Диплом лауреата III Міжнародного фестивалю-конкурсу "Містер Краків" (Польща, 2014 р.) тощо.

Серед улюблених заходів студентської молоді – щорічні посвяти першокурсників та їх дебют, конкурси "Студент року", "Міс і містер Інституту", участь майбутніх фахівців у роботі навчальної психолого-консультативної лабораторії, відзначення Новорічних свят, Всесвітнього дня студента, дня Святого Валентина, тижня студентського самоврядування; флешмоби, фестивалі, конкурси, які сприяють національно-патріотичному вихованню. Студенти не залишаються осторонь проблем дітей-сиріт і тих, які залишилися без опіки батьків. Традиційними є відвідування дитячого притулку та школи-інтернату, влаштування свят і концертів, де разом із власноруч виготовленими подарунками майбутні педагоги щедро діляться часточками своєї душі.

Ми пишаємося своїми випускниками, яким присвоєно почесне звання "Заслужений працівник освіти України": директорами та завучами шкіл, гімназій, керівниками відділів освіти та культури (Н.Волкова, Р.Мелай, В.Сергієнко, Н.Третяк, М.Шостак та ін.); учителями-методистами (Н.Бельчева, О.Клименченко, В.Момот, А.Пасічник, І.Решетілова, В.Шеремета, В.Шкурєнко, І.Яковенко та ін.). Серед випускників факультету є заслужена артистка України, солістка Львівського національного академічного театру опери та балету імені Соломії Крушельницької

Я.Калайтан; заслужені майстри спорту – С.Амелькін, К.Вінніченко, Р.Ворошилін, С.Москаленко, В.Папазов, Я.Петренко, О.Писанець, Р.Севостеев та ін.

– Людмила Вікторівно, не секрет, що Вам пощастило бути аспіранткою та докторанткою академіка Олександри Яківни Савченко – неординарної людини, яскравої особистості, науковця з великої літери. Крім наукових порад, які життєві уроки Ви винесли для себе зі спілкування з Олександрою Яківною?

– Усе життя пам'ятаю її слова про те, що для жінки завжди мають поєднуватися наука й родина, а справжня наукова діяльність має бути з "людським обличчям". Підтвердженням цього є її слова про те, що життєвий шлях справжньої особистості вимірюється формулою "від поміркованості в думках до гармонії у справах". Про цю народну мудрість давньогрецької цивілізації Олександра Яківна мені нагадала відразу ж після захисту докторської дисертації, наголосивши, що це тільки початок справжньої роботи, а надалі критерієм удосконалення слід вважати свій внутрішній голос, який має бути найвимогливішим і найсуворішим.

– І насамкінець традиційне питання, але, на мою думку, ключове. Які перспективи Інституту психолого-педагогічної освіти та мистецтв Ви можете сьогодні назвати, відзначаючи ювілей?

– Колектив викладачів Інституту психолого-педагогічної освіти та мистецтв активно впроваджує в навчальний процес освітні інновації, працює над підвищенням рівня професійної компетентності майбутніх фахівців початкової школи. За останні роки значно зміцніла матеріально-технічна база (відкритий доступ до мережі Інтернет, придбано згідно з ліцензійними вимогами проектори, мультимедійні дошки, комп'ютерні класи тощо), відкрито нові навчальні кабінети та лабораторії. Однак особливу увагу, на мою думку, в подальшому слід зосередити на мобільності викладачів та студентів, національно-патріотичному вихованні молоді, а також культуротворчій спрямованості навчального процесу.